80 гадоў Анатолю Грыцкевічу

ГРЫЦКЕВІЧ Анатоль Пятровіч (н. 31.1.1929, Менск), беларускі гісторык. Доктар гіст. н. (1986), праф. (1987). Скончыў Менскі дзярж. мед. ін-т (1950) і дзярж. пед. ін-т замежных моў (1955), БДУ (1958). Працаваў урачом. З 1959 у Ін-це гісторыі АН БССР, з 1975 заг. кафедры Менскага ін-та культуры (з 1993 Бел. ун-т культуры). Даследуе гісторыю Беларусі перыяду феадалізму, прыватнаўладальніцкія гарады (вызначыў іх колькасць і тыпы, узровень эканам. развіцця, сістэму кіравання і самакіравання, ролю іх як вайсковай апоры, сац.-эканам. становішча мяшчанства), гістарыяграфію. Аўтар публікацый па гісторыі шляхецкага саслоўя, генеалогіі шляхты і выбранцаў. Вывучае рэліг. праблемы ў ВКЛ, становішча правасл. царквы, уніяцтва. Даследуе гісторыю ваен. і дыпламатычных узаемаадносін Літвы і Сав. Расіі, літ.-бел. дачыненняў у 1919—20. Аўтар гіст. нарысаў пра Слуцк, даследаванняў пра Слуцкае паўстанне 1920 года.

Сябар рады ТБМ на працягу многіх гадоў.

Анатоль Пятровіч з'яўляецца правадзейным сябрам Міжнароднай Акадэміі Еўразіі, абіраўся на пасаду старшыні Згуртавання Беларусаў свету "Бацькаўшчына". А.П. Грыцкевіч у 2008 годзе быў адзначаны ўзнагародай часопіса „Przeglad Wschodni" імя Аляксандра Гейштара, якая штогод уручаецца навукоўцам за пашырэнне ведаў пра гісторыю Усходняй Еўропы.

Сакратарыят ТБМ, рэдакцыя газеты "Наша слова" шчыра віншуюць найактыўнейшага змагара за Беларускасць Анатоля Пятровіча Грыцкевіча з 80-годдзем і зычаць яму моцнага здароўя і сілаў дзеля Беларусі.

(Інтэрвію з А.П. Грыцкевічам чыт. на ст.2.)

№ 4 (895) 28 СТУДЗЕНЯ 2009 г. наша слова

Рыцар Панны Гісторыі

31 студзеня 2009 года адзначае 80–годдзе слынны навукоўца, прафесар, доктар гістарычных навук, знаўца гісторыі беларускай культуры, рэлігіі і цэркваў, спецыяліст па генеалогіі беларускіх магнацкіх родаў, па гісторыі беларускіх татараў - Анатоль Пятровіч Грыцкевіч.

А.П. Грыцкевічу належаць распрацоўкі навуковай канцэпцыі гісторыі Беларусі ў кантэксце сусветнай гісторыі. Яго прынцыповая пазіцыя ў ацэнцы гістарычных падзей шмат у чым не супадае з афіцыйным пунктам погляду, але Анатоль Пятровіч імкнецца аргументавана і доказна данесці беларускаму народу праўдзівую гісторыю.

Таленавіты і апантаны даследчык беларускай мінуўшчыны, аўтар больш за 1150 навуковых публікацый, 6 манаграфій, прапагандыст гістарычных ведаў, ён удзельнічае ў міжнародных канферэнцыях, сімпозіумах, выкладае ў студэнцкіх аўдыторыях, выступае на семінарах у ТБМ. Унікальны творца навукі, чалавек энцыклапедычных ведаў, асоба высокай культуры, ён знаходзіцца ў авангардзе адраджэнцаў і патрыётаў сучаснасці.

Анатоль Пятровіч з’яўляецца правадзейным сябрам Міжнароднай Акадэміі Еўразіі, абіраўся на пасаду старшыні Згуртавання Беларусаў свету "Бацькаўшчына". А.П.Грыцкевіч у 2008 годзе быў адзначаны ўзнагародай часопіса „Przegląd Wschodni” імя Аляксандра Гейштара, якая штогод уручаецца навукоўцам за пашырэнне ведаў пра гісторыю Ўсходняй Еўропы.

Прафесар Анатоль Грыцкевіч ветліва згадзіўся адказаць на нашыя пытанні.

- Ваша дзяцінства было звязана з даваенным Менскам?

- Нарадзіўся я ў Менску. У першы клас пайшоў вучыцца ў 25-тую беларускую школу імя Чарвякова. Бацька быў па адукацыі гісторык, грамадскі і партыйны дзеяч, з антыпольскіх партызанаў. Газета "Рабочы" у трыццатыя гады пісала: "Пётр Грыцкевіч не вядзе барацьбу з ворагамі народа ў Наркамасвеце." За гэта ён быў пазбаўлены партбілета і цэлы год быў без працы. Выкладаць гісторыю яму ўжо не было дазволена. Каб працягваць працу на пасадзе дырэктара школы, ён вымушаны быў атрымаць у педынстытуце другую адукацыю па беларускай літаратуры і мове. Час быў складаны. З 1937 года частка інтэлігенцыі, апрача пісьменнікаў, старалася не размаўляць дома па-беларуску. У першы год вайны бацька загінуў на фронце. Маці была дацэнтам медыцынскага інстытута. У вайну яна працавала ў палявым шпіталі. Потым яе перавялі ў Яраслаўль, дзе гуртаваўся Беларускі медыцынскі інстытут, і там мы знаходзіліся з братам Валянцінам.

- Вы шмат цікавіліся гісторыяй Случчыны?

- Мае карані ідуць са Случчыны. Звесткі пра род паходзяць з 16-тага стагоддзя. Як толькі я перасякаю мяжу Слуцкага княства, са мной адбываюцца дзіўныя з’явы. Адчуваю ўздым настрою і лёгкі подых. Радуе свасасаблівая гаворка. Кожнае наведванне

надае мне новых сіл. Слуцк, Случчына, прыватна-ўладальніцкія гарады ВКЛ былі тэмай маіх даследванняў.

Глыбокую цікавасць выклікаюць падзеі на Случчыне ў 20-я гады мінулага стагоддзя. Праўда пра Слуцкі збройны чын і праблемы яе пашырэння на старонках гістарычных выданняў сталі тэмай напісаных артыкулаў і кніг. Некалькі год таму я выдаў зборнік, куды ўвайшлі ўспаміны ўдзельнікаў паўстання, дакумэнты з архіваў, рэдкія фотаздымкі. Невялікую кнігу выдаў адмыслова для жыхароў Случчыны. На жаль, яе назву "Слуцкі збройны чын" давялося змяніць. Кніжка аказалася запатрабаванай на Случчыне і Салігоршчыне, і таму я спадзяюся на яе перавыданне.

- Аб’ём Вашых навуковых даследванняў уражвае і натхняе!

- Мая гістарычная спецыялізацыя – "феадал", - жартуе Анатоль Пятровіч. - На абароне дыпломнай працы, якую я пісаў па гісторыі Слуцка, прысутнічаў супрацоўнік інстытута Гісторыі АН БССР Шабуня. Ён запрасіў мяне на працу ў інстытут.

З 1959 года 16 гадоў я працаваў у Інстытуце Гісторыі АН Беларусі, а з 1975 года - 34 гады ў Дзяржаўным Універсітэце культуры і мастацтва. Вельмі важным лічу перыяд працы ў энцыклапедычных выданнях. Для шасцітомнай Энцыклапедыі Гісторыі Беларусі ў сааўтарстве з калектывам даследчыкаў, такіх як Г.В. Штыхаў, А.І. Мальдзіс, М.І. Ермаловіч было падрыхтавана мноства артыкулаў па розных перыядах. Такая праца была вельмі карыснай для чытача.

Цяпер выкладаю на кафедры музеязнаўства ў БДУКіМ. (Дарэчы, мой малодшы брат Валянцін Грыцкевіч, які таксама як і я, скончыў спачатку медыцынскі інстытут, а потым, гістарычны і факультэт замежных моваў БДУ, працуе на такой жа кафедры ў Сант-Пецярбуржскім універсітэце).

Чытаю студэнтам курс лекцый па гісторыі Праваслаўнай Царквы, Каталіцкага касцёла і Пратэстанцкай царквы на Беларусі. Рэлігійныя пытанні пачаў распрацоўваць яшчэ ў савецкія часы з рата-прынтнага выдання ў бібліятэцы Акадэміі навук.

У нас ніколі не было рэлігійнага супрацьстаяння, як у краінах Заходняй Еўропы. Аднойчы на канферэнцыі Адам Мальдзіс прывёў такі прыклад: "Ехаў вандроўнік праз Беларусь, зайшоў у адзін дом у госці. А там за адным сталом сядзелі ксёндз, праваслаўны святар і равін, і мірна гутарылі.

- Старажытні Менск меў цудоўныя назвы вуліц: Феліцыянаўская, Дамініканская, Францішканская, ці можна іх яшчэ часткова вярнуць?

- Вуліца, на якой мы зараз жывём, раней называлася Нагорная. У часы стварэння БНФ існаваў Камітэт па перайменаванню вуліц. Некаторыя назвы ўдалося вярнуць, напрыклад, Гарадскі Вал. Цікава прасачыць хроніку назваў галоўнага праспекта сталіцы. На працягу мінулага стагоддзя назва мянялася з прыходам новай ўлады. Спачатку гэта была вуліца Захар’еўская, у гонар губернатара Захарыя Карнеева. У сярэдзіне XIX ст. яна пралягала ад сучаснай вул. Валадарскага да маста праз Свіслач. Потым яна называлася – Савецкая, затым у 1941 годзе - Гальт штрасэ - Адольф Гітлер-штрасэ- зноў Савецкая - праспект Сталіна - праспект Леніна - пр. Скарыны - пр. Незалежнасці.

- Раскажыце, калі ласка, пра даследванні, якімі Вы займаліся некалькі мінулых год.

- Зусім нядаўна я падрыхтаваў да выдання дзве кнігі. Адна з іх **"Заходні Фронт РСФСР у 1918-20 гады"** друкуецца на рускай мове, з ёй змогуць азнаёміцца і расейскія чытачы. Вялікае выданне з мапамі і схемамі адлюстроўвае барацьбу Расіі і Польшчы за Беларусь. Упершыню гаворка ідзе пра беларуска-польскую вайну, якая лічылася грамадзянскай. Цэлы год я жыў у тых гадах, вяртаўся думкамі ў тую эпоху. Кнігі выходзяць у выдавецтве "Гарвест", філіале Маскоўскага выдавецтва АСТ.

Другая кніга падрыхтавана Згуртаваннем беларусаў свету "Бацькаўшчына". Гэта будзе зборнік артыкулаў, надрукаваных у газетах "Наша слова", "Народная воля" пад назвай **"Старонкі нашай мінуўшчыны"**. Гаворка пойдзе пра значная частку постацяў, князёў Вялікага Княства Літоўскага і іншых знаных асобаў. Ёсць артыкул таксама пра Слуцкі збройны чын, пра паход Булак-Балаховіча і іншыя.

- Спадар Анатоль Пятровіч, Вы – абазнаныя ў лёсах беларускай шляхты. Якім быў яе удзел у гісторыі нашай краіны?

- Шляхта Беларусі мае сваю доўгую і славутую гісторыю. Шляхецкае саслоўе адыгрывала вялікую ролю ў гісторыі Беларуска-Літоўскага гаспадарства і ў федэратыўнай Рэчы Паспалітай. Яна заўсёды займала выразна патрыятычную пазіцыю, якая асабліва праявілася падчас змагання за адраджэнне дзяржавы ў шляхецкіх паўстаннях 1794, 1831 і 1863 гг. на Беларусі побач з братамі-паўстанцамі з польскай і літоўскай шляхты. На працягу вялікага перыяду нашай гісторыі шляхта займала кіраўнічае становішча ва ўсіх галінах дзейнасці сваёй дзяржавы і асабліва ў абароне Бацькаўшчыны, бо беларуска-літоўскае войска складалася пераважна са шляхты. Стагоддзямі шляхта мела значны ўплыў на развіццё беларускае культуры і сацыяльна-эканамічнае жыццё краіны. Вялікую ролю яна адыгрывала ў Адраджэнні XVI і канца XIX – пачатку XX ст., ва ўсталяванні хрысціянскіх і агульначалавечых каштоўнасцяў. У адрозненне ад іншых саслоўяў беларуская шляхта ніколі не мела комплексу непаўнацэннасці, а заўсёды выступала з годнасцю, гонарам і з незалежніцкіх патрыятычных пазыцыяў.

- Вы прыкладаеце значныя намаганні, каб вяртаць вялікія імёны нашых слынных шляхціцаў, палкаводцаў? Ці магчыма стварыць літаратурны твор пра найвышэйшага гетмана ВКЛ Канстанціна Астрожскага?

- Пра яго ўзгадваецца ў маім артыкуле "Арганізацыя абароны земскай і бітва пад Оршай 1514 года." К пачатку Аршанскай бітвы князю К. Астрожскаму было 54 гады. Перад пачаткам бітвы гетман Астрожскі звярнуўся да вояроў. Ён напомніў рыцарам пра славутыя бітвы, каб яны чуліся сынамі сваіх бацькоў. "Цяпер будзьце мужамі, няхай кожны адновіць сваю дзельнасць, бо шэрагі непрыяцеля ўжо паблыталіся. На нашым баку Бог і дадае нам з неба абарону." Гэтая прадмова вялікага палкаводца, сказаная па-беларуску, адпаведна храністам, міфалагічна ўздзейнічала на беларускіх воінаў. Канстанцін Астрожскі размахваючы сваёй булавой вёў у атаку сваіх рыцараў. Пасля Аршанскай бітвы ён зрабіў уклад царкве Свята-Духавага манастыра ў Вільні ў падзяку за дараваную яму перамогу. Яго сын Канстанцін Канстанцінавіч, лідар праваслаўя, мецэнат, заснавальнік Акадэміі пры сваім двары ў 1581 годзе выдаў першую ва Усходняй Еўропе поўную царкоўна- славянскую Астрожскую Біблію.

– Вы ачольвалі працяглы час Згуртаванне Беларусаў Свету "Бацькаўшчына".

- Беларуская дыяспара стварыла ў свеце шэраг навукова-культурных асяродкаў на нацыянальнай і духоўнай падставе, абапіраючыся на прынцыпы самавызначэння, самабытнасці і патрыятызму, захавання беларускай мовы, традыцый і рэлігійнасці. Арганізатарамі навукова-культурных асяродкаў з’яўляюцца прадстаўнікі інтэлігенцыі беларускага замежжа, у тым ліку навукоўцы, якія імкнуцца захаваць і развіваць беларускую культуру ў іншамоўным асяроддзі. Стварэнне такіх беларускіх асяродкаў належала групам актывістаў-энтузіястаў, ініцыятыву якіх падтрымліваюць свядомыя беларусы за мяжой. У апошнім з’ездзе "Бацькаўшчыны" у ліпені 2005 года прымалі удзел 119 дэлегатаў з Польшчы, Украіны, Літвы, Аўстрыі, іншых эўрапейскіх краінаў, а таксама даволі прадстаўнічая група са Злучаных Штатаў Амерыкі.

Важным навукова-культурным асяродкам дыяспары ў Расіі з’яўляецца Беларускае грамадска-культурнае таварыства ў Санкт-Пецярбургу (БГКТ), створанае ў 1988 г. Узначальвае яго гісторык і сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў Валянцін Грыцкевіч. Калі ён дае каментары па бягучых падзеях, газеты называюць яго галоўным беларусам паўночнай сталіцы Расіі. Мой брат выкладае ва Універсітэце, выдае кнігі, па-беларуску ён размаўляе па-мастацку узнёсла.

-Вам не аднойчы даводзілася бываць у Італіі. Ваша кніга па гісторыі цэркваў была выдадзена ў Рыме. Што Вы адчувалі на аўдыенцыі з Папам Рымскім?

- З Янам Паўлам II я сустракаўся тройчы. Адна з сустрэчаў праходзіла ў мястэчку Кастэль Гандольфа за 30 кіламетраў ад Рыма па Апіевай дарозе. Горы, возера, непаўторны пейзаж мяне вельмі ўразілі.У палацавым касцёле мы больш гадзіны маліліся разам з Папам. Пры сустрэчы ён звяртаўся да нас па-беларуску.

- Пры выданні новай кнігі "Люблю Беларусь" Павал Севярынец нагадаў, што Вы моцна падтрымлівалі яго лістамі ў Малым Сітне.

- Мне хацелася, каб ён не сумаваў, і таму ў адным з лістоў я даслаў яму малюнак і план фартэцыі Івана Жахлівага, што знаходзіцца паблізу ад вёскі. Павал знайшоў гэта месца, сфатаграфаваў драўляныя рэшткі, насып. Гістарычную каштоўнасць цяпер вызначае валун з прымацаванай шыльдай. З Паўлам наша сяброўства працягваецца, і я жадаю яму поспеху.

- Анатоль Пятровіч, як захаваць дабрыню і гумар на доўгія гады?

- Гэта асаблівасць натуры, хутчэй за усё, дар прыроды. Дарэчы, мастак Мікола Купава, сябра суполкі мастакоў "Пагоня" нарадзіўся ў адзін дзень са мной. Зараз мы працуем з ім разам у Камітэце па падрыхтоўцы святкавання 1000-годдзя Літвы.

– Сардэчна віншуем Вас з юбілеем, зычым волатаўскага здароўя, радасці ў працы і шчасця ў сям’і!

Гутарыла Э. Оліна.

На здымках: 1. Анатоль Грыцкевіч і Мікола Купава, фота аўтара; 2. На з’ездзе "Бацькаўшчыны".

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ